

galmai alá süllyesztése, — a nyugtalan Franciaország szomorúsága és szegénysége, — a mindenütt tátongó nyomor, gyász és polgárháború, — — mind; mind nem volnának szemeink előtt, a jövőt nem látnók sejtébe burkolva, s ezen siralmas és enyészetes látványok helyett a remény, az öröm, a kegyelet, és az összes emberiségnek a közös jólét utáni törekvése gyönyörködtetné szemeinket. S a polgáriasság által fölszabadított munkában az egész világ egyetértésének méltóságos sugárzását látandnánk.

Méltó tárgya a szemléletnek.

(Vége köv.)

Borosjenői Bornemissza Pál végrendelete 1639. September 12-ről.

Közli Dr. Ötvös Ágoston.

Legyen az én teremő Szent Istenemnek neve örökké áldott.

Mivel az én Istenem ellen való vétke cselekedtemért naponként fejemen látom igaz ítéletéből, (nem úgy, mind az által az mint érdemleném) hanem irgalmassága szerint való látogatásit. — Egy időtől fogva magamon tapasztalván ő Felségének súlyos kezeit, és egészséges életem felől igen kevés, avagy semmi reménységem lehet. Mindazáltal úgy bizodalommal ragaszkodni az én teremő Istenemhez! míg tartja ez álhatatlan világban életemet — ő Felsége kegyelmességén áll. Mostan kicsinnyé meg könnyebbédvén, csendes elmével, és jó lelki ismerettel meg látogatott Istenem, — elsőbben, az én kegyelmes Istenemnek ajánlván életemnek minden részeit, ha ő Felségének úgy tetszik: ez bizonytalan életből ki akar költöztetni, és az ő szent fijának érdemeiért lelkemet az örök dicsőséggel akarja megkoronázni; — azért szüntelenül ő Felségét nagy lelki alázatossággal imádom; kérem is igen nagy bizodalommal, hogy az én bűneimet eltörölvén ingyen kegyelmezzen meg nekem bűnösnek. — Testem pedig hogy az dispositio szerint jó akaróimtól tisztességesen el temettessék, elhagyott jó akaróimtól kívánom. Átkozott, valaki az én koporsómon bársonyt temettet; hanem csak fekete bakacziát ónas szegekkel valót, mivel életemben ha nem viseltem az Bársonyt, az én Istenem eleiben nem gőgösen kell ez hitvány testet vinni. — Nekem pedig az szegény Komám Pálffy György¹⁾ temetése mellé csinaltasson az atyafiam²⁾ egy olyan kis kápolnát, abban temessenek el.

Mindeneknek előtte az én el hagyott árváimnak főtutorul, az én kegyelmes uramat, s kegyelmes asszonyomat hagyom, igen nagy alázatossággal kérvén, hogy legyenek oltalommal nekik. Megemlékeztvén ő Nágok, nem csak mostani méltóságos fejedelemségekben, hanem annak előtte is igaz szívvél való szolgálók voltam. Ugy

tetszik mostani méltóságos állapotjokban is ő Ngát, nem hon heveréssel, hanem continuitással szolgáltam.

Ezeknek utánna az én gyermekségemtől fogva való jóakaró uramat, Kornis Zsigmond uramat, Nagy Pál, Kemény János, Rhédey³⁾ uramékat, Bethlen Ferenc uramat, Huszár Pál, Péter és Mátyás uramékat, — mivel gyermekeim nem idegenek ő Kegyelmekek is; — Vér György és Mihály, Körössi István és Veres Ambrus uramékat kérem azon: ha ő kegyelmeknek derekas dolgokban nem szolgálhattam is, szemek előtt viselvén igaz synceritásomat, legyenek oltalommal szegény elhagyott árváimnak, úgy mint tutorok.

Előttem viselvén, ha mi javai lehetnek ez bizonytalan rossz életnek: Azokban az én jó Istenem jó részt adott volt nekem is; mert gyermekségemtől fogva jámbor hűséges szolgálatra segítvén engem, többire tapasztalhatóképpen nevelte állapotomat. De mivel minden állapotoknak vége csak az halál: máról holnapra való tökéletlen dolgot is, vihessen-e végben ember, — nem nem tudhatja. Ezekhez képest keveset javaimról tam aquisitis, quam aviticis teszek ilyen testamentumot pro reali observatione.

Mindeneknek előtte, mivel az én Istenem Kedvem szerint való tökéletes feleséggel áldott vala előszörő házasságomban is meg engemet, kitől is nem kicsiny szóbeli szomorúság által kelletik megválnom; ő tőle maradván két leányim, annak utánna az Ur Istennek Kegyelmes vezérléséből újabb házasságra vévén magamat, ez atyafiamtól is egy kis leánykát adott Isten. Hogy azért holtom után ki ki ehhez tartsa magát, lelke veszedelme alatt kényszeritem. Az Ur Istennek áldási se szálljanak azokra, valakik ez kívül igyekeznének cselekedni.

Ha azért az én Feleségem Csukási Zsuzsánna megbecsüli holtom után is az én nevemet, tökéletes jó hirben, névben viseli magát, és el maradt szegény árváimat nem úgy mint mostoha, hanem mint édes anya, Isteni félelemben és gondviseléssel tartja, és neveli; egyszóval: valameddig nevemet meg nem változtatja: minden jószágomat, melyeket bírok, szabadon birhassa; de úgy hogy gyermekimet tisztességesen készítse az kiházásitásokra, úgy mint jó ember gyermeket szokták készíteni. Ha pedig Isten az időt adná érnek is, hogy szerencse találná őket, tizen hat esztendőnek előtte, átkozott az ki férhez adja akár melyiket is.⁴⁾

³⁾ Rhédei Ferenc, marmarosi főispán, később egy pár hónapig — 1657. November 3-tól 1658. Január 24-ig erdélyi fejedelem.

⁴⁾ Nagy Iván ur Magyarország családai között Bornemissza Pált is megemlítvén, írja hogy 3 leánya maradt. De ki volt nője? nem említi. E végrendeletből kitűnik, hogy Bornemissza Pálnak két nője volt. Az elsőől maradt két leánya, a második nőjétől Csukási Zsuzsannától pedig 1. — Arra nézve ki lett legyen első nője felvilágosítást ad egy 1643-ki Junius 18-án Deésről Belényesi Ferenc, és Jenei István fejedelmi hites táblai jegyzők aláírása alatt költrelatoria, melyben a Fejedelemtől jelentik, hogy Szerescsen István magvaszakadtával, midőn annak jószágait Hátszeg vidé-

¹⁾ Elődje, a borosjenői főkapitányságban.

²⁾ Az az a nője.

Ha pedig Feleségem az én nevemet megváltoztatja, letévén a Dost, — mennjen ki a jószágból, semmi nemű javaimhoz köze ne legyen.

E féle állapotokban Istennek kegyelmes dispositio-ját mivel ember nem tudhatja: ha pedig leányimnak holt mások történnék maradék nélkül, s feleségem is meg találni halni, minden jászágim, vagy javaim száll-janak egy testvér hugomra.

Erdélyben levő jószágim, mivel Kékesen kívül az leányimé, — az is, úgy mint Kékes⁵⁾ legyen gyerme-keimé.

Ezeket sietséggel irtam. Ha Isten meggyógyít, másképpen fogok leírni némely hátra maradt dolgokat.

Irtam Fejérvárt 12-a Septembr. Anno 1639. ⁶⁾

(P. H.) Bornemisza Pál m. p.

Mivel jöttek meg küldötteinink Bécsből?

A kik a dolgok állását egy kicsit alaposabban ismerik, csak mosolyogtak a legközelebb mult va-sárnapon, a midőn Pesten egyszerre hire futamodott, hogy a magyar országgyűlés feliratát Bécsben fel-tétlenül visszautasították, s hogy már most a szép és nagy Magyarországot megint oda adják Schmer-ling urnak, hogy gazdálkodjék benne, úgy amint kényekedve tartja. Tudniillik: oszlassa szét az or-szággyűlést; nevezzen ki a régi beamterekből fő- és alispánokat, szolgabirákat, esküdteket és hajdukat, hozza vissza Pestre polgármesternek Conrádot, Deb-recenbe pedig Csorbát, s más ily alázatos szolgálit a német vasvesszőnek: s midőn mindez megtörtént, hirdesse ki a hetedhét országra szóló Reichsrath-választást!

Hogy a magyar vérben és vagyonban minden áron duskálni szerető osztrák reactionnak mindenek-felett ily vállalatokra volna kedve, senki sem ta-gadja. Azonban nagy szerencsétlenségére ezen rab-

kén a fiscus számára elfoglalni akarták volna, a többek kö-zött ennek ellene mondott Bornemissza Zsuzsanna, Kemény Boldizsárné, és Bornemissza Katalin, Bornemissza Pálnak Kendefi Annátóli hajadon leánya. E szerint tehát így lehet e tényt hitelesen megállítani: Borosjenői Bornemissza Pálnak első nője malomvizi Kendefi Anna, kitől 2 leánya Zsuzsanna gyerő-monostori Kemény Boldizsárné, és Katalin losonci Bánfi Dénesné, ki 1674-ben lefejeztetett. — Második nője: Csokási Zsuzsanna, ettől egy leánya Anna első Apafi Mihály fejedelemnő. (Az eredeti relatoria a Kulozsmonostori levél-tárban, másolatban pedig gróf Kemény József, Diplomatarium Trans. Supplem. X. p. 125.)

⁵⁾ Kékes, falu Doboka megyében, jelenleg a Kendefi család birja.

⁶⁾ Ezen végrendeletet egészen maga kezével Borne-misza irta, melyet kívülről hat pecséttel zárt le. A külbori-tékán ez áll: „Anno 1639. in Septemb. Utolszori Beteg ál-lapatomban való rövid dispositiom.“ Mely mellé később ezt írta: Anno 1641. die 12-a May. Albae. — Revisa et Confir-mata. Paulus Bornemisza m. p. — Az eredeti megvan Mike Sándor ur ritkabecsü kézirat gyűjteményében.

Dr. Ötvös.

lánckovácsoló pártnak a 12 év története bebizonyi-totta, hogy rendszerük három annyiba kerül, mint a mennyit jövedelmez. Éppen most készíté el Plener ur, a bécsi pénzügy- vagy inkább bankóügyminiszter azon költségvetési tervet, melybe az osztrák kormány-zás a legközelebbi évben kerülni fogna. Ezen terv szerint az adók azon irgalmat nem ismerő mennyi-ségben vannak számításba véve, mint a hogy a mult évben is kiszabattak, s mégis már az első összeál-lításnál azt vették észre, hogy 42 millióval keve-sebb lesz a bevétel, mint a kiadás.

Eleinte megörvendeztek Bécsben e szokatlanul csekély deficit hallatára; azonban az öröm rövid ideig tartott; mert a számadással foglalkozó tisztek kissé jobban megszopogatván a rajzón végét, kisütötték, hogy bizony nem 42; hanem 116 millióval lesz ke-vesebb a bevétel az elkerülhetlen kiadásnál, s még ez is csak akkor, ha az europai politika tovább is oly félalvóban marad, mint néhány hó óta van, arra pedig nem igen biztosak a kilátások.

Ezen eredmény napfényre jövetele nagyon lehi-tötte a német urak buzgóságát, s arra a gondolatra jöttek, hogy tán mégsem kellene oly nagy urat ját-szani, ha nincs pénzük hozzá. Aztán meg azon eszme is megfordulhatott agyukban, hogy mi történnék ak-kor, ha vissza kezdvén állítani a megbukott rend-szert, éppen akkor találnának készen lenni munká-jokkal, a midőn a keleti, vagy velencei háboru ki-találni ütni? Van annyi belátásuk, hogy tudják, mi-szerint egy garas pénz nélkül, s belől elkeseredett hazafiakkal, háborut folytatni nem lehet; különösen akkor, a midőn a két év előtti hadjárat költségei is csak kontóra irattak fel, s legnagyobb részben maig sincsenek kifizetve, mert az akkor a bank kasszá-jára küldött, s később részletesen kibocsátott 200 milliónyi államkötelezvényekre csak igen gyéren je-lentkeztek az aláírók.

Nem volt tehát más mit tenni, mint visszavo-nulni poros írószobáikba s ráhagyni a magyar kan-cellárra, hogy ez egyedül végezzen a magyarokkal. — Ezzel egyszersmind részünkre az első előőrsi ütközet meg volt nyerve. Vay Miklós báró elké-szítette azon ovatos nyelven szerkeztett kir. leiratot. Nem mondjuk, hogy ezen legujabb kir. leiratban nincs elég olyasmi, a mi mindnyájunkban fájdalmas érzést gerjeszt, hanem a kölcsönös mérséklet majd meggyógyítja a bajokat, ha csak a német miniszterek megint be nem avatkoznak dolgainkba, mikhez semmi közük.

Például: igen sajátos színben tűnik fel, hogy a mostani országgyűlés mintegy utasittatik azon el-járása követésére, melyet az 1790-ki honatyák meg-kezdték. Ebből az következne, hogy a mit egyszer valaha egy országgyűlés tett, azt a többi is utánozni tartozzék.

Am legyen. Kövessük az 1790-ik országgyűlés eljárását; de kövesse akkor maga a kormány is, mely e példát a régi okmányokból felkereste. Tud-